

Gıda Güvenliği: Aykırı Bir Bakış

Atilla Yayla

Prof. Dr. | Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi

Biz insan cinsi mensupları, diğer canlılar gibi, yaşamak için tüketmek zorundayız. Gıda, barınak, elbise isteriz. Gelir seviyemize ve tercihlerimize bağlı olarak yiyecekleri ve eşyaları tüketmek suretiyle hayatta kalabilir, refah seviyemizi yükseltebilir ve soyumuzu devam ettirebiliriz.

Tükettiğimiz şeylerin pek azını kendi kendimize üretebiliriz. Her insanın hayatı sadece kendisinin bizzat tedarik ettiği (ürettiği, topladığı) şeylerin tüketilmesine dayansaydı hepimiz ya barbarlık seviyesinde yaşar ya da çok kısa sürede hayata veda ederdik. Bu yüzden, insan cinsi de beka ve diğer canlılarla yarışma mücadelesini kaybederdi, hızla yok olurdu. Yaşamak ve soyumuzu sürdürmek için diğer insanlarla doğrudan veya dolaylı, aracısız veya aracıli işbirliği içinde olmak zorundayız.

İnsan toplumları, bilimsel araştırmalara göre, önceleri sadece toplayıcılık ve avcılıkla yaşamaktaydı. Tabiatta hazır bulunan bitkilerin toplanarak ve güç yetirebilen hayvanların avlanarak yenmesi yiyecek ihtiyacını karşılamının ana yollarıydı. Zamanla tarımsal üretime geçilmesi ve bazı bitkilerle hayvanların evcilleştirilerek ve melezleştirilerek hususî ortamlarda çoğaltılması, yetiştirilmesi devreye girdi. Bu sayede insanlar daha istikrarlı ve daha uzun yaşamaya, hayvanlarıinkiyle karşılaştırılmayacak derecede yüksek güvenlik ve refah seviyelerine tırmanmaya başladı.

Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 22, Sayı: 86, Bahar 2017, ss. 181-189.

Bütün bunlar on beş bin yılı bulan uzun bir tarih dilimi içinde gerçekleşti. Modern insan bugün nasıl bir bolluk ve refah içinde yaşadığının pek farkına varmaz. İnsan refahının nereden nereye ulaştığını bilmez. Bir fikir vermek için söyleyecek olursak, birkaç asır önce insanların ortalama hayat süresi 30 yıldır. Bugünse 30 yaşındaki birine hayatını yeni yeni kurmakta olan biri olarak bakmaktayız. Yine birkaç asır önce insanlar zamanlarının, enerjilerinin ve gelirlerinin yüzde doksana yakınına sırf yiyecek temin etmek için harcandı. Şimdi durum çok farklı. Zengin ülkelerde yiyecek teminine harcanan para bir ailenin ortalama gelirin yüzde onu civarında.

İnsanların refah seviyesindeki hızlı yükselme bilhassa sanayi devriminden sonra vuku buldu. Dünya 1750'lerden beridir, Deepak Lal'ın kavramsallaştırmasıyla, tarihin en uzun ve kesintisiz yoğun ekonomik büyüme dönemini yaşamakta. Bu büyümede, yaygın büyümden farklı olarak, hem nüfus hızla artmakta he de refah seviyesi katlanarak yükselmekte.

Modern insanın refah seviyesinin yüksekliğinin en iyi göstergesi alışveriş yerleridir. Aslında insanlık tarihinde dönemler arasındaki refah farklılığını karşılaştırmanın iyi bir yolu pazarları karşılaştırmak. Bugün ihtiyaçlarımızı karşılamak için çarşıya-pazara gittiğimizde muazzam bir ürün çeşitliliğiyle karşılaşırız. Yiyeceklerden dayanıklı tüketim mallarına, oyuncaklardan ev aksesuarlarına, kırtasiye malzemelerinden mutfak aletlerine kadar binlerce, hatta milyonlarca ürünle karşılaşırız. Eski insanlar bu mal bolluğunu ve çeşidini hayal dahi edemezdi.

Yaşamak için devamlı alışveriş yapmak mecburiyetinde olmamız satın aldığımız şeylerin güvenilirlik ve güvenliğiyle ilgili problemler yaratır. Aldığımız şeylerin kalitesinden, ihtiyaçlarımızı gerektiği gibi karşılayacağından, bize zarar vermeyeceğinden nasıl emin olabiliriz? Satıcının bozuk, işe yaramaz mallarla bizi aldatmamasını nasıl sağlayabiliriz?

Bu sorular yiyeceklerimiz söz konusu olan olduğunda bilhassa önem kazanır, çünkü yiyeceklerin diğer tüketim mallarına nispetle daha özel bir durumu vardır. Tükettiğimiz yiyecekler özellikle sağlık açısından bazen kısa vadede -hemen (gıda zehirlenmesi)- bazen uzun vadede (ağır hastalıkların tetiklenmesi veya alt yapısının hazırlanması) ciddi problemler doğurabilir. Yiyeceğe bağlı hastalıkların ortaya çıkmasına sebep olabilir. Bu yüzden, tükettiğimiz yiyeceklere dikkat etmek zorundayız. Ancak yiyecek bakımından hemen herkes bir şekilde başkalarına bağımlıdır. Bu çerçevede üreticilerin güvenli yiyecek üretmesini, perakendecilerin bize sağlıklı, bozulmamış, zehirli olmayan gıdalar vermesini, aldığımız yiyeceklerin olabildiğince uzun süre korunmasını nasıl sağlayabiliriz?

Önce şunun altını çizmek gerekir ki, gıda güvenliği modern bir problem değil. Tarihte her yerde her zaman vardı. Bundan sonra da tüm coğrafyalarda daima var olacak. Bir başka deyişle yiyeceklerde yüzde yüz güvenlik sağlamak imkânsız. Hatta sağlıklı yiyecekler bile tüketme miktarına ve şekline bağlı olarak risk yaratabilir. Bu yüzden gözümüzü dikmemiz gereken yer yüzde yüz güvenlik değil yiyeceklere bağlı sağlık risklerini olabildiğince azaltmak.

Kavramsal Netleştirme: Gıda Güvenliği ve Gıda Sağliğı

Daha fazla ilerlemeden önce bir kavramsal netleştirme yapmakta fayda var. Modern insan gıda güvenliği deyince genellikle sağlık riski yaratmayan yiyeceklerin tüketilmesini kast ediyor. Bu doğru fakat eksik bir bakış. Bunun sebebi ise tarihte şahit olunan en yüksek refah döneminde yaşıyor olmamız. Yüksek refah hoş fakat garanti değil. Güvenli veya güvensiz her zaman arzu ettiğimiz yiyeceği bulabileceğimiz bir garantisi yok. Bu yüzden, gıda güvenliğini iki anlamda ele almak uygun olur. İlki yiyeceklerin yeterli miktarda ve istikrarlı olarak üretilmesi ve tüketiciye ulaşması, ulaştırılmasıdır. Ancak bu kesinlik kazanırsa ikinci anlamda gıda güvenliğine yeterli ilgi gösterilebilir. Bu ise tüketilen yiyeceklerin sağlıklı olması, başka bir deyişle sağlık riski yaratmamasıdır. Belki de buna gıda sağliğı demek daha doğru olur. Bu da sadece üretimle ilgili değildir, aynı zamanda depolama, nakletme, saklama ve kullanmayla ilgili aşamaları da kapsayan bir zincir teşkil eder.

Gıda güvenliği ve gıda sağliğı iç içedir. Gürbüz bir toplumsal hayat, aralarında uyumun olmasına bağlıdır. Yeterli yiyecek (gıda güvenliği) bulunmayan bir yerde insanlar daima yiyeceğin sağlıklı olmasına daha az önem verir. Örneğin, Uganda'da yaşayan insanların gıda sağliğı konusunda ABD'de yaşayan insanlar kadar hassas ve dikkatli olması beklenemez. O zaman gıda güvenliğinin ve sağliğının müreffeh ülkelerde daha büyük bir sorun olarak görüldüğünü vurgulamak gerekir.

Gıda güvenliği gıda sağliğının ön şartıdır. Olmayan yiyeceğin ne kadar sağlıklı olduğu sorgulanamaz. Bu durumda gıda sağliğı için yapılacak devlet regülasyonlarının ve piyasa çalışmalarının gıda güvenliğine zarar vermemesi gerekir. Bu sağlanamazsa, insanlar bu sefer sağlıksız yiyecekten değil yiyecek yokluğundan veya yetersizliğinden muhtemelen gıda sağliğı olmamasından görecekları zarardan daha çok zarar görürler.

Devlet ve Gıda Güvenliği

Gıda güvenliği deyince ortalama insanın aklına devletin yiyeceklerle ilgili faaliyetleri gelir. İnsanlar çoğu zaman yiyecek güvenliğini devletin temin etmesini ister, bekler. Bu yüzden, devlet bir dizi kurum ve regölasyon yaratır. Tomohide Yasuda'ya göre gıda sağlığı konusunda devlet bürokrasilerinin regölasyon faaliyetleri Őu beş alt dala bölünür: 1) Fabrika, ziraat işletmesi sağlığı, 2) ürün teftişi, 3) lokanta teftişi, 4) tüketici eğitimi, 5) patlayan hastalıklarla ilgili istatikselsel bilgilerin toplanması.

Gıda güvenliğinde en fazla kurumsallaşma ve kaynak harcama ABD'de gerçekteştirilmekte. Bu ülkede FDA (Gıda ve İlaç İdaresi) USDA (Tarım Bakanlığı) gibi kuruluşlar çok miktarda çalışan ve gittikçe büyüyen personel ile gıda sağlığını sağlamaya çalışmakta. Ancak, bilimsel çalışmalar ABD'de kamu organlarının bu istikamettede çalışmalarının yeterince etkili ve başarılı olduğunu kanıtlamıyor. Her devlet dairesi devamlı bütçe ve personel artışı talebinde bulunuyor ama dairelerin başarı seviyesinde bir yükselme gözlenmiyor. Ayrıca, regölasyonların bizatihi bir işe yaratıp yaramadığını tespit etmek de bazen zor oluyor. Sütten örnek verelim. Pastörize edilmiş ve pastörize edilmemiş sütlerin süt tarafından sebep olunan hastalıklar açasından önemli bir fark yaratıp yaratmadığı kesin olarak bilinmiyor. ABD'de sütlerin yüzde 99'u pastörize ediliyor. Bu, fabrika seviyesinde alınan bir tedbir. ABD'de federe devletlerin 22'si pastörize edilmemiş sütün satışı yasaklamış. Yirmi sekiz federe devlet ise sınırları içinde pastörize edilmemiş sütün satışına izin veriyor. 1995'te 245 vakalı 13 süte bağlı hastalık patlaması yasakçı devletlerde vuku bulurken, 248 vakanın görüldüğü 17 hastalık salgını yasakçı olmayan federe devletlerde ortaya çıkmış.

Benzer bir durum restoran teftişleri açasından da geçerli. ABD'de restoranlar mahallî otoriteler tarafından belli bir ücret karşılığında teftiş ediliyor. Araştırmalar zayıf teftiş raporlarına sahip restoranların iyi teftiş notlarına sahip restoranlardan daha fazla gıda zehirlenmesine sebep olduğunu göstermiyor.

Kamu kurumlarının gıda sağlığı ikazları, toplumu bu konuda bilgilendirmeleri bir işe yarar mı? Her zaman ve mutlaka değil. Yine ABD'de balıklar-daki civa hakkında yapılan bilgilendirmeler riske en açık grup olan hamile kadınlarda işe yaradı. Buna karşılık bu ikazlar yüzünden balık tüketimini azaltan kalp damar hastalıkları riskine açık kimselerde tersine etki yapmış. Bu tür vakalar yüzünden kamu sağlığı uzmanları toplumu bilgilendirmenin net sonuçları hakkında yeterli bilgiye sahip değil. İlginç olduğu için değinmekte fayda var: Günlük hayatta doğaya dönüşün erdemlerinden ve doğal yollarla

temin edilen yiyeceklerin sağlıklı olmasından söz ederiz. Ancak araştırmalar zevk için balık tutanların yiyeceklerden doğan sağlık risklerine ticarî amaçla tutulan balıkları tüketenlerden daha fazla açık olduğunu gösteriyor. Bunun sebebi, enformasyon edinmenin maliyeti ve romantizm. Ticarî iş yapanlar kirli yerlerle ilgili bilgiyi daha ucuza ediniyor ve ticarî çıkarları için bu bölgelerden uzak duruyor. Keyif için balık tutanlar ise tamamen tersi durumda.

Gıda Güvenliğinde Devlet Regülasyonlarının Mantığı ve Gerekçesi

Gıda güvenliğinde devletin devreye girmesinin toplumda yaygın biçimde istenmesinin ve devletlerin de bu alanda faaliyet göstermeye çok hevesli olmasının bazı sebepleri var. Bunların bazıları hâkim siyasal kültürle alâkalı. Devletlerin vatandaşın iyiliğini istemeye piyasa aktörlerinden daha istekli olacağı varsayılıyor. Bu anlayışa göre, piyasa aktörleri (üreticiler) kişisel çıkar peşinde koşan ve bunu her ne pahasına olursa olsun gerçekleştirmeye çalışan öznelerdir. Bu yüzden kamu sağlığını önemsemezler. Oysa devlet otoritesi toplumun iyiliğini ön plana çıkartabilir. Bununla ilintili ikinci bir sebep, gıda güvenliği tedbirlerinin ekonomik boyutu olmayan, esas itibariyle idarî ve siyasî kararlarla atılabilecek adımlar olduğunun varsayılmasıdır. Üçüncü ve daha teknik bir sebep ise piyasa başarısızlığı iddiasıdır. Buna göre piyasa devlet müdahale etmese de yeterli miktarda gıda güvenliği üretemez. Bu yüzden toplumda talep edilen gıda güvenliğini temin etmek için devlet devreye girmeli ve piyasanın bıraktığı eksikliği, piyasa başarısızlığını gidermelidir.

Gıda Güvenliği ve Piyasa

Yukarda zaten bahsedildi. Devlet gıda güvenliği üretmede yeterince başarılı değil. Bu işle görevlendirilmiş personeli ve bütçeli bazı kamu kurumlarının olması devletlerin bu işi başardığını göstermez. Tahsis edilen kaynakların etkin kullanıldığını ve tahsis edilmeye değdiğini ispatlamaz. Muhtemelen tersi daha doğrudur. Diğer taraftan, devletin üstlendiği gıda sağlığı çalışmaları bedelsiz değildir. Bunlar için gereken ödemeyi toplum vergiler aracılığıyla yapmaktadır. Bu amaçla oluşturulan kamu fonlarının etkin kullanılması ise devlet işletmeciliğinin özellikleri yüzünden imkânsızdır. En azından kaynakların piyasa aktörlerinden daha etkin kullanılması mümkün değildir.

Gıda güvenliği açısından piyasaların yapabileceği çok şey vardır. Öncelikle her açıdan olduğu gibi bu açıdan piyasa başarısızlığı argümanları ya tamamen geçersizdir ya da büyük ölçüde abartılmıştır. Piyasa başarısızlığı mükemmel işleyen piyasalar varsayımına dayanmaktadır. Mükemmel piyasa hiçbir aktö-

r n tek başına fiyat belirleyemediği ve ekonomik işleme taraf olanların tam bilgiye sahip olduğu, bilgi asimetrisinin bulunmadığı varsayımlarına dayanır. Böyle m kemmел bir piyasa olsaydı piyasanın sonuçlarının m kemmел olacağına ama bunun mümkün olmadığına işaret edilir. Bu yüzden devletin devreye girmesi istenir.

Bu yanlış bir metot. Olanı idealle kıyaslamak. Piyasalar asla m kemmел değildir. Olmaları da gerekmez. Bildiğimiz bütün piyasa başarıları eksik piyasalarda ortaya çıkmıştır ve çıkacaktır. Bu yüzden eksik piyasa varsayımıyla devleti devreye girmeye çağırmak anlamsız olduğu kadar gayri meşru da.

Ayrıca eksiklik sadece piyasada değil devlette de vardır. Toplumda bilgi dağınık ve ortam bağımlıdır. Bir piyasa aktörü bu bilgileri tamamıyla elde edemeyeceği gibi devlet de elde edemez. Bu yüzden devlet de eksik bilgiye dayanmak zorundadır.

Teori de tecrübe de ekonomik faaliyetlerin devlet tarafından kontrolünün serbest piyasalardan daha az başarılı olacağını göstermektedir. Ernst C. Paour. Jr.'ın işaret ettiği üzere piyasa gıda sağlığını sağlamada devletten daha başarılı olacaktır. Buna hem firmaların kendileri hem de piyasada çalışan ürün teftiş kuruluşları katkı yapabilir.

Piyasada alışan kuruluşlar –aktörler k r arayışı içindedir. Bu onların iyi şöhrete sahip markalar yaratmasını gerektirir. Adem-i merkezileştirilmiş piyasalar firmalara gıda sağlığının daha etkili yollarını geliştirmek için güçlü m şevvikler sağlar. Başka bir deyişle pazar süreçleri özel firmalar ve de tüketiciler için bilgiyi keşfetmeye, dağıtmaya ve kullanmaya yönelik olarak reg lasyonlardan daha büyük m şevvikler temin eder.

Bugün piyasalar bu işi tam olarak yapamıyorsa bunun ana sebebi yetersiz olmaları değil devletin gıda güvenliği alanına girmesi yüzünden insanların devlet tarafından korunduklarına dair temelsiz bir güvene kapılmalarıdır. Devlet insanlarda sahte bir güven duygusu uyandırmaktadır. Bu, tüketicileri gerekli kontrolleri yapmaktan alıkoymaktadır. Pazar tetkik metotları insanlara kendi gıda güvenliğiyle ilgilenmeleri için daha fazla sebep verir.

Aynı şey firmalar için de geçerlidir. İlginç bir şekilde, firmaların k r arayışı vatandaşın gıda güvenliğine hizmet eder. Biraz önce de vurgulandığı üzere, firmaların k rlarını azam  ve daim  kılması itibarlı, güven duyulan markalar ve sadık müşteri tabakaları oluşturmalarına bağlıdır. Müşteriler birden fazla firmanın bulunduğu, yani rekabetin işlediği alanlarda kötü ürün üreten, satan bir firmayı kolayca ve kolektif bir karar vermeden terk edebilirler. Bu, firmaları büyük kayba uğratır. Bu yüzden güvenilir bir marka oluşturmak ve

kaliteyi sürekli kılmak onların yararınadır. Bu sayede tüketiciler satıcıların ekonomik menfaatleri tarafından korunurlar.

Bazı durumlarda tüketiciler malların kalitesini anlamak için gerekli bilgiye ve vasıflara sahip olmayabilirler. Ancak bu onları gıda güvenliği açısından korunaksız bırakmaz. Daniel Klein'in de işaret ettiği üzere, piyasa bu sorunu çözer. Piyasalar devlet regülasyonu olmadan regülasyonlar yapar. Meselâ, Best Western oteller zinciri, otellerde beli standartları bulmamızı garanti eden bir regülasyon kaynağı işlevini görür. Sigorta şirketleri de ürün kaliteleri hakkında ilgi gören laboratuvar çalışmaları yapar. Tüketici birliklerinin raporları da bu bakımdan hizmet görür ve tüketiciler bunun için bir ücret ödemeye de hazırdır.

Amerikan Etinin Hikâyesi

Gıda güvenliğinde piyasanın mı yoksa devletin mi daha etkili işlediğini görmek için bakabileceğimiz bir örnek Amerika'da etin güvenlik hikâyesidir.

Et, insan sağlığı açısından en çok dikkat edilmesi gereken yiyeceklerden, çünkü hızla bozulabilmekte ve ağır hastalıklara sebep olabilmekte. Buzdolabı öncesinde et saklama imkânları yok denecek kadar azdı. Küçük hacimli et işleme tesisleri vardı ve boğazlanan hayvanın etinin süratle tüketilmesi gerekirdi. Buzdolabının icadı işin akışını çok değiştirdi ama et sağlığı sorununu tamamen ortadan kaldırmadı. Pasour Jr.'ın verdiği rakamlara göre ABD'de (1998) kötü veya az pişirilmiş et yıllık tahminen 4 bin ölüme ve 5 milyon hastalanmaya sebep olmakta. Kuzeybatı ABD'de 1993'te bozuk hamburgerleri yemeleri yüzünden 500 kişi hastalandı ve 4 çocuk öldü.

Et zehirlenmeleri insanları, devletin regülasyon yapmaya davet etmesine sebep olmakta. Aslında federal devletin et regülasyonu yapmaya başlaması 1891'de çıkan bir kanuna kadar gidiyor. Ancak araştırmalar bundaki ana gerekçenin esasen kamu sağlığı değil bazı kimselerin ekonomik menfaati olduğunu gösteriyor. Buzdolabının 1880'de kullanıma sokulması çok miktarda eti hızla işlemeyi ve büyük et stokları tutmayı mümkün kıldı. Şikago'daki Swift, Armour, Morris ve Hammond gibi şirketler hızla büyüdü ve 10 yıl içinde Şikago bölgesindeki etlerin yüzde 90'ını işler hâle geldi. Bu durum küçük mahallî işletmelere zarar verdi. Rakiplerinin etkin çalışmasıyla rekabet edemeyen bu çevreler siyasî kanalları kullanarak kendilerini koruyacak legal düzenlemeler peşinde koşmaya başladı. Böylece ilgili kanun, aslında olmayan bir sağlık problemine cevap olarak ortaya çıktı.

1908'daki Meat Inspection Act de aynı şekilde doğdu. Sahte bilgiler ve yalan iddiaların etkisinde yapıldı. Upton Sinclair'in *The Jungle* adlı romanı en büyük etkiyi sergiledi. Sinclair romanda kazana düşen işçilerden, bu işçilerin hayvanlarla beraber parçalanmasından filan bahsediyordu ki bunların aslı asları yoktu. Yazar bu olaylara ne şahit olmuş ne de onları doğrulamıştı. Onun yerine hayal gücüne ve dedikodulara dayanmıştı. Sinclair aslında ABD'de bir sosyalist hareket başlatmak isteyen bir ajitatördü. Ancak bu olay iç et tüketimini azalttı. İhracatı yarı yarıya düşürdü.

Bugün ABD'de et güvenliğinin denetiminde devlet yaygın biçimde görev almakta. Tarım Bakanlığı'na bağlı 7400 müfettiş "dokun ve kokla" metoduyla iş hâletmeye çalışmakta. Oysa piyasaların çok daha etkili yollar geliştirmesi mümkün. Çünkü piyasalar icatlardan mucitlerinin yararlanmasını mümkün kılar. Bu sayede değişen şartlara hızla ayak uydurur. Aynı şeyi devlet organlarından ve devlet görevlilerinden beklemek hayal. Zira devlet görevlileri yetki sahibi ama sorumlu değil. Başka bir deyişle güç ile sorumluluk birbirinden ayrılmış. Kamuda hata yapanlar cezalandırılmıyor. Çoğu zaman sorumluluğun kime ait olduğu ve başarısızlığın niye, nasıl ortaya çıktığı bile belli değil. Buna karşılık piyasalar hata yapanları ağır şekilde cezalandırmakta. Piyasa yenilikçi. 1997'de Massacuthes eyaletinde küçük bir firma mezbahalardaki kesilmiş hayvanların bedenlerinde lazer ile salmonella, E. coli gibi hastalığa yol açan bakterileri bulacak bir metot geliştirdi. Bu tür teknolojik gelişmeler et sağlığını artırmayı sağlayacaktır ve şüphe yok ki piyasalar bu tür yenilikleri devlet organlarından çok daha hızlı ve başarılı şekilde uygulayabilir.

Devlet mi Piyasa mı?

Gıda güvenliği ihmâl edilebilecek bir konu değil. Yeni bir problem de değil. Her zaman bizimleydi ve hep öyle olacak.

Gıda güvenliğinde devlete esas rolü vermek çok akıllıca ve faydalı görünmüyor. Gıda güvenliğinde de piyasalara dayanmak esas olmalı. Üreticilerin/firmaların kalıcı olmak, kazançlarını artırmak ve istikrara kavuşturmak arzusu gıda güvenliğinin en büyük garantisi. Tüketicilerin bilgi eksikliğini giderecek kuruluşların piyasada doğması ve çalışması da gıda sağlığında etkili olacaktır. Ayrıca teknolojinin gelişmesi de gıda sağlığını sağlamaya katkıda bulunacaktır.

Devlete tüketicinin korunmasında hiç rol düşmez mi? Sanırım bu konuyla ilgili hukuk kurallarının kodifikasyonunu ve mahkemeler tarafından ihtilâfları ve sorunları çözmede kullanılmasını sağlamak devletten en fazla bekle-

memiz gereken şey. Bu çerçevede özel önem taşıyan kanunlarsa haksız fiillerle ve sözleşmelerle ilgili kanunlar. İlk bakışta bu yaklaşıma devlete önemli bir rol ve görev verilmediği sanılabilir; ancak hukukun uygulanmasını hakıyla gerçekleştiren bir devlet gıda güvenliğine ciddi destek sağlamış olacaktır. Devlete bunu aşan regülasyon görevleri vermek, hele gıda güvenliği sorumluluğunu tekelci biçimde devlete yüklemek bekleneni vermeyecek, yiyeceklerimizin daha güvenli olmasını sağlamaya yetmeyecek ve büyük ölçüde kaynak israfına yol açacaktır.

Kaynakça

- KLEIN, Daniel B., “Consumer Protection”, *The Concise Encyclopedia of Economics*, <http://www.econlib.org/library/Enc/ConsumerProtection.html>, erişim: 19 Haziran 2016
- PASOUR Jr., Ernst C., “We Can Do Better than Government Inspection of Meat”, <http://www.independent.org/publications/article.asp?id=190>, erişim: 14 Haziran 2016
- YASUDA, Tomohide, “Food safety Regulation in the United States”, *The Independent Review*, v. 15. n. 2, Fall 2010, s. 201 – 226.